

Adalékok a speciális és gyógyító nevelés spanyolországi történetéhez

KÉRI KATALIN

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Pamplonában 2009 júniusában rendeztek egy konferenciát Hosszú út az inkluzív nevelés felé (El largo camino hacia una Educación Inclusiva) címmel. Jelen tanulmány keretei között az ott elhangzott előadások anyagára és a témáról szóló elsődleges forrásokra és kézikönyvekre alapozva szeretném összefoglalni a speciális nevelés spanyol történetét, különös tekintettel a 19. századi történésekre.¹

Tanulmányom elején összefoglalom, hogy melyek voltak a spanyol gyógyító nevelés kezdeti lépései a középkortól a 18. század végéig. Ezt követően szólok a 19. században alapított speciális iskolákról és alapkönyvekről.

Munkám végén pedig néhány elsődleges forrásból vett példa segítségével bemutatom, hogy hogyan tükrözte a spanyol (esetenként katalán) nyelvű szóhasználat a „normális”-tól eltérőnek tartott képességekkel, adottságokkal rendelkező személyek (gyermek) megítélésének változásait a középkortól napjainkig.

A SPECIÁLIS NEVELÉS KEZDETEI

SPANYOLORSZÁGBAN a középkor időszakában – hasonlóan a kontinens más országaihoz – a fizikai értelemben vett fogyatékosokat (a nyomorékokat, bénákat), a pszichikai problémákkal küszködőket (az örülteket) és az érzékszervi problémákkal élő embereket (mindenekelőtt a vakokat) bolondoknak vagy bűnösöknek tartották, és gyakran éppúgy elküldték, kiközösítették őket a társada-

lomból, mint régebbi korokban. (*Castaño Gómez*, 2009. 405. o.) A középkor embere úgy tekintett rájuk, mint a többségtől különbözőkre, és nevelésükről sem gondoskodtak. A fogyatékkal élők megítélésében változásokat Hispániában is csak a reneszánsz kora hozott, akkor kezdték humánusabb módon szemlélni a sorsukat, és helyenként már nevelésükkel is törődtek. Ettől a kortól kezdve több olyan pedagógiai gondolkodót emelhetünk ki, akik műveikben, iskolaszervező tevékenységük során

¹Kutatásomhoz nagy segítséget nyújtott a jelentős számú, ingyenesen hozzáférhető digitális kötetet tartalmazó Miguel Cervantes virtuális könyvtár, ahol a spanyol gyógypedagógia története szempontjából fontos csaknem valamennyi alapmű is megtalálható a középkortól napjainkig, teljes terjedelmében és eredeti képi formájában, spanyol és/vagy katalán nyelven. La Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. <http://www.cervantesvirtual.com/> 2014.08.11.

próbáltak speciális segítséget nyújtani a valamilyen nehézségekkel küzdő tanulóknak. A neves humanista, *Juan Luis Vives* (1492–1540) pszichológiai és társadalmi értelemben is érzékelte és leírta a tanulók közti különbségeket, és sajátos bánásmódot ajánlott az átlagostól eltérő, rosszabb helyzetű gyermekek neveléséhez. *De anima et vita* (1538) című művében például – *Arisztotelészre* is utalva – kiemelte, hogy a tanulás, a nevelés szempontjából a legfőbb érzékszerv a hallás.

A felvilágosodás korában többek között *Benito Jeronimo Feijóo y Montenegro* (1676–1764), *Lorenzo Hervás y Panduro* (1735–1809) és *Gaspar Melchor de Jovellanos* (1744–1811) érintették műveikben a fogyatékkal élők nevelésének problémáit. A 18. század végén néhány spanyol nagyvárosban létrejöttek iskolák a speciális nevelést igénylő gyermekek számára, ám jellemző módon még a 19. században is szinte mindvégig csupán az érzékszervi károsodásban szenvedő fiatalok képzését tartották fontosnak.

A siketnémák neveléséről szólnak a spanyol neveléstörténet első forrásai.² A 16. században élt az a bencés atya, *Pedro Ponce de León* (1520–1584), aki az Oña-i kolostorban siketnéma gyermekeket (köztük több, főúri családból való ifjút is) tanított a beszéd elemeire és más hasznos ismeretekre, például vallástanra, latin, görög, olasz és spanyol nyelvre, csillagászatra, fizikára, történelemre, politikára. (*Car-*

ta del Abate, 1794. 7. o.) A jezsuita *Juan Andrés y Morell* (1740–1817) 1794-ben megjelent műve (*Vergara Ciordia*, 2009. 101–113. o.) elején kiemelte, hogy ezzel Spanyolország kétszáz évvel megelőzte kora Európa-szerte csodált és irigyelt városait, Bécsset és Párizst, és megemlítette, hogy *Epée* is elismerte a speciális nevelés vonatkozásában a spanyolok elsőségét. A szerző leírta azt is, hogy többen is (például *Sacra philosophia* című könyvében Francesco Valles orvos és műveiben Feijóo) leírták Ponce speciális oktatási módszereinek lényegét, és azok fordításokban is ismertek voltak több európai helyszínen, maga Andrés y Morell Itáliában és Bécsben tanuló német diákok körében találkozott említésükkel (*Carta del Abate*, é.n. 8. o.). *Juan Pablo Bonet*³ (1573 k. –1633) volt az a kiemelkedő spanyol pedagógiai gondolkodó, aki a 17. század elején elméleti értelemben is megalapozását adta a siketnémák nevelésének. A *Reduction de las letras y arte para enseñar á ablar los mudos* című műve, melyet III. Fülöp királynak ajánlott, 1620-ban jelent meg Madridban (*Bonet*, é.n.), és jöllehet, Pedro Ponce már korábban összefoglalta (latin nyelven) módszere lényegét, Bonet műve az első, amely módszertani tankönyvként is szolgált. Elképzelése szerint először egy kézzel mutogatott jelnyelvet kell megtanulniuk a növendékeknek, mely megtanítja az ábécé betűit. Ezt követi a hangok helyes ejtésének a tanítása, a száj (a nyelv,

² A spanyolországi siketek nevelésének történetéről, kiemelkedő alakjairól, tankönyvekről, módszerekről, ábécékről és ezek Európára és Amerikára tett hatásáról az alábbi művet: Gascón Ricao, Antonio és Storch de Gracia y Asensio, José Gabriel: *Historia de la educación de los sordos en España y su influencia en Europa y América*. Ramón Areces, Madrid, 2004.; a siketek nevelésének egyetemes történetéről: Vickrey, Van Cleve John (szerk.): *Deaf History Unveiled. Interpretations from the New Scholarship*. Gallaudet University Press, Washington, 1999.

³ Életéről, munkásságáról cikkgyűjtemény található az alábbi honlapon: La cultura sorda. <http://www.cultura-sorda.eu/4.html> (A letöltés ideje: 2014.08.10.)

az ajkak, a fogak) mozgásának tanulmányozásával. A tanárnak Bonet szerint folyamatosan korrigálni kell a növendék ejtését, de anélkül, hogy ujjait annak szájába dugná, vagy más módon molesztálná. Leírta azt is, hogyan kell megtanítani a különböző nyelvtani szabályokat a siketnémáknak.

Meghatározta, hogy melyik életkori szakaszban legeredményesebb a tanulás, és javasolta a könyvolvasást is a nevelés tökéletesítése érdekében (Bonet, é.n. 15–16. o.). *Manuel Ramírez de Carrión*⁴ (1579–1652) az 1622-ben, majd 1629-ben kiadott *Maravillas de naturaleza* (A természet csodái) című munkájában már azt írta, hogy ő is Bonet módszerével tanította egy néma növendékét beszédre és írásra-olvasásra (*Vergara Corderia*, 2009. 109. o.) Bonet módszerét aztán a 18. században a spanyol-portugál származású *Jacobo Rodríguez de Pereira* (1715–1780) terjesztette el Európában, aki egyébként Feijóo műveiből (*Feijóo y Montenegro*, 1753) Ponce módszereit is ismerte. 1749-ben írt a módszerről a francia *Mercurius* című lapban, és Bonet ábécéjét kibővítette, módszereit is továbbfejlesztette, daktilológiai eljárásával kritikákat is kiváltóvá váltott (*Feijóo y Montenegro*, 1753. 111. o.).

A siketnémák és vakok intézményszerű nevelése Spanyolországban 1795-ben indult meg, ekkor nyitotta *IV. Károly* uralkodó az első nyilvános ingyenes iskolát számukra (*Fernández*, 2009. 238. o.). Ugyanebben az évben jelent meg Madridban *Lorenzo Hervás y Panduro* kétkötetes munkája (*Hervás y Panduro*, 1795)

amelyben kimerítő áttekintést adott a siketnémák neveléséről. Műve öt nagy részből állt, melyek közül az elsőben a siketnémákkal kapcsolatos orvosi, teológiai, filozófiai, politikai véleményeket, vitákat foglalta össze, a másodikban a számukra kidolgozott írás és olvasástanítás történetéről írt, a harmadikban – melyet *Bevezetőjé*-ben a leghasznosabb fejezetnek mondott – pedig az írott spanyol nyelv megtanításának módszerét fejtette ki. A negyedik rész a beszélt spanyol nyelv, valamint az olasz és a portugál nyelv elsajátításáról íródott, és ettől a fejezettől a szerző azt remélte, hogy más népek is haszonnal forgatják majd a siketnémák oktatása során.

A könyv befejező részét pedig az író annak szentelte, hogy bemutatta, hogyan lehet elvont metafizikai, valláseszköcsi tanításokat nyújtani a siketnéma embereknek. A keresztény szerző szerint a tanítás legvégső célja tulajdonképpen éppen ez, a katolikus tanítások terjesztése és megerősítése a diákok körében, és már műve elején megfogalmazta azt is, hogy valamennyi nevelés közül a katolikus az, amely igazán eredményes lehet.

Siketnémákról (és a vakokról is) úgy gondolkodott, hogy Isten teremtményeiként joguk van ahhoz, hogy a társadalom tagjai legyenek, és szerinte kiemelt helyen kell gondoskodni róluk, és minden embernek úgy kell hozzájuk viszonyulni, mint a testvéreikhez (*Hervás y Panduro*, 1795. VI. o.).

Szerinte a Teremtő megadta a lehetőséget ahhoz, hogy a testi hibával született emberek is műveltekké váljanak, ahogyan

⁴Életéről, módszereiről l. például: Manuel Ramírez de Carrión y sus maravillas”. In: Gascón Ricoa és Storch de Gracia y Asensio: *Historia de la educación de los sordos en España...* i. m. 159–173. o. (Megjegyzés: a halálzási évét különböző feldolgozások eltérően közlik, találkoztam az 1533-as, 1550-es, 1554-es évvel is.)

fogalmazott: „a fentről áramló tiszta bölcsesség megnyitja az emberi lélek előtt a börtönt, ahol csendességben bezárva vár a némák nyelve, és ékesszólók lesznek [...]” (*Hervás y Panduro*, 1795. VIII. o.)

A vakok⁵ számára az Ibériai-félszigeten a muszlimok hozták létre az első menedékhelyet Granadában, még a XII. században. (Nekik abban az időben már voltak tapasztalataik a vakok oktatását illetően is, hiszen a X. század végén Kairóban alapított al-Azhár egyetemen első ízben a világon megszervezték a vakok szóbeli oktatását. (*García és Cañadas*, 2009. 454. o.)) 1422-ben pedig II. János király titkára, *Pedro Fernández Lorca* szervezett számukra egy otthont Madridban. 1517-ben *Girolano Cardano* fából faragta ki az ábécé betűit annak érdekében, hogy a vakok is tanulhassanak olvasni és írni. A vakok és látássérültek nevelésének fontosságát már *Vives* is megfogalmazta *De subventione Pauperum* (1525) című művében, és azt ajánlotta, hogy munkára nevelésük mellett értelmük fejlesztése is fontos. 1585-ben *Francisco Lunas* próbálta tanítani vak növendékeit, 1666-ban a sevillai Pozo Santo kolostorban pedig megnyílt az első iskolájuk is. Később, a 18. századi Spanyolországban több pedagógiai gondolkodó is kiállt sajátos igényeik mellett (*Fernandez*, 2009. 239. o.). A korabeli szakkönyvek gyakran soroltak olyan neves gondolkodókat a történelemből, akik látásproblémáik vagy teljes vaksá-

guk ellenére is maradandó tudományos eredményeket halmoztak fel.

A 18. század közepén Spanyolországban is ismertté váltak azok a franciaországi művek és kezdeményezések, amelyek a vakok képzését próbálták előmozdítani. *Denis Diderot* 1749-ben Londonban kiadott levelei⁶ és a Valentin Haüy által 1784-ben alapított vakok intézete (Institut National de Jeunes Aveugles) is ismert volt több spanyolországi szakember előtt.

A mentális problémákkal küzdő betegeknek az Ibériai-félszigeten első ízben a 14. században, V. Mohamed szultán uralkodása alatt szerveztek kórházat Granada városában, itt azonban gyerekek nevelésével nem foglalkoztak. Az első olyan spanyolországi kórház, ahol már a mentálisan sérült emberek nevelését, fejlesztését is megpróbálták fellendíteni, 1410-ben Valenciában nyílt meg, *Juan Gilibert Jofré* (1350–1417) barát⁷ kezdeményezésére, helyi kereskedők és kézművesek pénzügyi támogatásával. Jofré atya jól ismerte a muszlimok kezdeményezéseit az elmebetegek gyógyítása érdekében, és kortársai többségével szembehelyezkedve azt hirdette, hogy a mentálisan sérült emberek védelemre, gondoskodásra szorulnak, nem helyes a társadalomból való kiközösítésük. Ez a valenciai kórház volt az első kifejezetten pszichiátriai intézmény a világon. Egy korabeli német látogató, *Münzer* azt írta, hogy ez egy kiválóan szervezett intézet, ahol bolondok, melankolikusok

⁵A vakok történetéről lásd az alábbi monumentális munkát: Montoro Martínez, Jesús: *Los ciegos en la historia*. I-V. Organización Nacional de Ciegos Españoles, Dirección de Cultura, Madrid, 1991–1998.

⁶A mű újabb kiadását lásd az alábbi gyűjteményes kötetben: Diderot, Denis: *Lettres sur les aveugles à l'usage de ceux que voient. Lettre sur les sourds et muets à l'usage de ceux qui entendent et qui parlent*, présentation, notes, dossier, chronologie, bibliographie par Marian Hobson et Simon Harvey, Flammarion, «GF», Paris, 2000. A mű elektronikus változata: <http://rde.revues.org/index470.html> (A letöltés ideje: 2014.08.10.)

⁷Életéről lásd: Ramajo Aliste, Félix: *Vida y obra del padre Juan Gilibert Jofré*. Diputación Provincial de Valencia, Valencia, 1998.

és más betegek is élnek, akiket Valencia különböző kórházaiból gyűjtöttek össze (Sala, 2007). A kórház betegeit többek között munkaterápiás módszerekkel próbálták gyógyítani, kertészkedtek, a nők és lányok kézimunkázást tanultak.

SPECIÁLIS NEVELÉS A 19. SZÁZADI SPANYOLORSZÁGBAN

A 19. század Spanyolországban is a gyógyító nevelés nagy felfutását hozta, hasonlóan Európa más országaihoz. Egyrészt tovább működött a IV. Károly által 1795-ben alapított madridi iskola, másrészt új intézetek is nyíltak. A spanyol pedagógusok és orvosok mellett más szakemberek is megjelentek a módszerek tökéletesítői és új képzési tervek készítői között. Az uralkodói és városi támogatásban részesülő iskolák mellett magániskolákat is alapítottak egyes nagyvárosokban. Az Ibériai-félszigeten hamar ismertté váltak az új külföldi módszerek és könyvek mind a siketnémák, mind pedig a vakok és gyengénlátók neveléséhez kapcsolódóan, például a – látását kisgyermekként elveszítő – francia *Louis Braille* 1825-ben kiki-sérletezett írás-rendszere, amelyet *Jaime Bruno Berenguer* tanított először barcelonai vak diákjainak, majd 1863-tól bevezették a Madridi Vakok Nemzeti Iskolájában (Colegio Nacional de Ciegos de Madrid) is, amely akkor nyitotta meg kapuit a rászorulóknak előtt (Gascon és Storch, 2004. 369. o.).

A Braille-írást Spanyolországban hivatalosan 1918-ban tették a vakok számára kötelező módszerré (*España Caparros*, 2002. 4. o.). Barcelonában 1816-ban nyílt meg a Siketnémák Iskolája (Escuela

de Sordomudos), amelyet a dominikánus szerzetes, *Manuel Estrada* alapított. Egy későbbi híradás szerint az iskolában Pestalozzi, Bell és Lancaster módszerei szerint tanítottak. Fontos részlet a nehéz anyagi körülmények között működő katalán intézmény történetében az, hogy a tanárok mellett orvos is dolgozott az iskolában, aki próbálta a saját módszereivel megkönnyíteni a pedagógusok munkáját.

1819-ben ugyancsak a katalán fővárosban nyitotta meg kapuit *José Ricart* (1775–1837), órásmeister magániskolája vakok számára. Itt a diákok ingyen tanulhattak, és halála után, 1839-től az iskolát a városi tanács vette át és működtette tovább. Madridban 1833-ban nyílt hasonló iskola, amelynek a létrehozását *Juan Manuel Ballesteros y Santa María* (1794–1869) orvos kezdeményezte (Fernandez, 2009. 239. o.).

Külön sajátos fejezetet jelent a spanyolországi vakok nevelésének történetében zenére tanításuk, amelynek 1830 és 1938 közötti történetét *Esther Burgos* tárta fel doktori értekezésében (Burgos Bordoau, 2004.). A képzésükkel kapcsolatos jelentős lépések a 20. századra tehetőek, amiben nagy érdemei voltak az 1938-ban megalakult (még ma is működő) Vakok Nemzeti Szervezetének (ONCE: Organización Nacional de Ciegos Españoles⁸).

1857-ben a spanyol közoktatási törvény (amelyhez hasonló volt a magyarországi 1868-as népoktatási törvény), a *Moyano*-féle törvény jogszabály rendelkezett arról, hogy a vakok és siketek számára minden egyetemi körzetben iskolát kell létrehozni. (Ez hét körzetet jelentett, az alábbi egyetemekhez kapcsolódva: Álava, Burgos, Guipúzcoa, Palencia, Santander,

⁸A szervezet honlapja: <http://www.once.es/new/> (A letöltés ideje: 2014.08.10.)

Valladolid, Vizcaya (Ojeda González, 2009. 512. o.).

Az első oktatási központ hosszas szervezés és egyeztetés után Burgosban alakult meg 1866-ban, és 1868 júliusában kezdődött meg benne a tanítás, körülbelül kétszáz tanulóval. Az intézmény azonban folyamatos pénzügyi nehézségekkel küzdött, és így a megnyitást követő évtizedekben a diákok száma folyamatosan csökkent. A növendékek átlagosan 5 évet tartózkodtak az iskolában, és főként 7 és 13 éves kor közöttiek voltak. Az iskola 1928-ig működött körzeti központként (Ojeda González, 2009. 513. o.).

A Moyano-féle törvény azonban nem szólt azoknak a gyerekeknek a neveléséről, akik más fogyatékkal küzdöttek, és az ő nevelésükről való gondoskodás egészen 1970-ig nélkülözötte a törvényi szabályozást. Így a 19. században jó részük semmiféle intézményesült nevelésben nem részesült (González Pérez, 2009. 249. o.).

Míndez – más európai országokhoz hasonlóan – Spanyolországban is a társadalom éretlenségét, a régi beidegződések, előítéletek továbbélését mutatta: a kultúra építményei (így az iskolák is) a „normális” és egészséges emberek számára jöttek létre. Emiatt például a mentálisan sérült gyerekek nevelésében a 19. század kevés újdonságot hozott Spanyolországban, a róluk való gondoskodás inkább a 20. szá-

zad elején indult meg.

Barcelonában 1897-ben jött léte az Instituto Médico-Pedagógico para Niños Attrasados, Agustín Rius i Borrell (1837–1912) tanító⁹ és Francesc de Paula Xercavins i Rius (1855–1937) orvos¹⁰ kezdeményezésére. Itt több lépésben próbálták – szellemi és erkölcsi értelemben – tanítani a növendékeket.

Az előbbi, Rius i Borrell felismerte, hogy a századvégi oktatási rendszer nem nyújt semmiféle megoldást a mentálisan sérült, illetve siketnéma és vak gyermekek nevelése szempontjából, emiatt kereste a megoldásokat, és javaslatait könyvekben is közzétette¹¹.

Az utóbbi, Xercavins i Rius pedig az idegrendszer betegségeit jól ismerő orvosként kereste a gyógyítást, a fejlesztés lehetőségeit.

A „NORMÁLISTÓL” ELTÉRŐ GYERMEKEK MEGÍTÉLÉSE SPANYOLORSZÁGBAN A KÖZÉPKORTÓL A 20. SZÁZADIG

A fogyatékkal élők megítélésének változása a spanyol neveléstörténet esetében is jól követhető oly módon, hogy a velük kapcsolatos elnevezéseket vizsgáljuk.¹² A terminológiai változások követéséhez sokféle forrás áll rendelkezésünkre, elsősorban a róluk, illetve számukra írott

⁹Pedagógiai életművéről lásd: Rincón i Igea, Benet del: *Aportació pedagògica del mestre Rius*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1999.

¹⁰Életéről lásd például: Calbet i Camarasa, Josep M. és Montaña i Bouchaca, Daniel: *Metges i farmacèutics catalanistes (1880–1906)*. Cossetània Edicions, Valls, 2001. 198. o.

¹¹Művei: *La educació de los niños atrasados*. Imprenta F. Sánchez, Barcelona, 1897. és *El tartamudeo y otros vicios de pronunciación con su tratamiento*. Tip. Inglada, Barcelona, 1900.

¹²A témáról – főként az utóbbi három évtized fogalomhasználatára vonatkozásában – lásd többek között: Aparicio Ágreda, María Lourdes: Evolución de la conceptualización de la discapacidad y de las condiciones de vida proyectadas para las personas en esta situación. In: Conejero López, Susana és Berruero Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva*. I. i. m. 129–138. o.

könyvek (tankönyvek, orvosi munkák, módszertani útmutatók), a 18–19. századtól kezdve nevelési tervek, iskolai beszámolók, újságcikkek, levelek, konferenciák jegyzőkönyvei.

Sokatmondók lehetnek akár maguk az iskolák elnevezései is. A 15. századtól kezdve összegyűjtöttem néhány olyan spanyol forrásból vett kifejezést, amelyek mutatják a korszak tipikus megnevezéseit. Juan Gilabert Jofré 1409-es prédikációjában azt említette, hogy az együgyűek, bolondok és elmeháborodottak (ignocents, folls e orats) számára fontos egy kórház létrehozása. Az 1410-ben nyílt intézmény aztán az alábbi nevet viselte: Bolondok kórháza (Hospital apellat dels folls). A siketnémák és vakok megnevezése az évszázadok során állandóságot mutatott (sordo-mudos és ciegos).

A 19. és a 20. század elején a szöveges forrásokban és intézménynevekben az alábbi megnevezések szerepelnek: visszamaradott gyermekek (niños atrasados)¹³, értelmi fogyatékos gyermekek (niños con deficiencias intelectuales), a normálistól eltérő gyermekek (niños anormales), csökkent értelmű gyermekek (niños con inteligencia disminuida)¹⁴, értelmi fogyatékos gyerekek (niños mentalmente deficientes) (Pereira, 1914) a normálistól eltérő értelmi képességű gyermekek (niños mentalmente anormales) (Pereira, 1907), degenerált gyerekek (infancia degenerada) (Pereira, 1908), sőt, az idioták (los idiotas)¹⁵ kifejezés is gyakran előfordult.

A La Escuela Moderna című folyóirat 1908 és 1912 között publikált egy 15 részből álló cikksorozatot Los niños mental-

mente anormales y su educación especial címmel, ennek egyik részében Nyns definiálta és osztályozta „normálistól eltérő értelmi képességű” gyerekeket. Szerinte ők azok, akik „fizikai, értelmi vagy erkölcsi okból nem nevelhetők olyan módon, mint a többi velük egykorú gyermek. Négy kategóriába lehet sorolni őket: érzékszervi fogyatékosok: vakok és siketek; mozgásszervi fogyatékosok: nyomorékok, félkarúak stb.; nyelvi értelemben vett fogyatékosok: némák, dadogók, és mindazok, akiknek beszédproblémáik vannak és az értelmi fogyatékosok: idioták, imbecillisek és hátramaradottak.” (Nyns, 1912. 85–86. o.)

A legutóbbi időkben Spanyolországban is jelentősen változtak a megnevezések, összhangban a nemzetközi ajánlásokkal és szóhasználattal, figyelembe véve az emberi jogokat. Az 1978-as alkotmány pszichikai, fizikai és érzékszervi szempontból csökkent képességű személyekről írt (los disminuidos psíquicos, físicos y sensoriales). Az 1982-es, a csökkent képességűek társadalmi integrációjáról szóló törvény elismerte a fogyatékkal élők jogait és különbséget tett különböző csoportjaik között a sérülés vagy fogyatékoság jellemzői szerint: (las personas con deficiencia, discapacidad o minusvalía).

1990-ben a LOGSE eltörölte a speciális nevelés terminust, és minden ahhoz kapcsolódó pejoratív kifejezést, és egységesen a „sajátos nevelési igényű gyermekek” (niños con necesidades educativas especiales) kifejezést vezette be, elősegítve ezzel is az iskolai integrációjukat. A 2002-es oktatási törvényben (Ley de Cali-

¹³Például az alábbi intézmény nevében: Instituto Médico-Pedagógico para Niños Atrasados (Barcelona, 1897.)

¹⁴Barcelona, 1897.

¹⁵L. például Carlos Nebreda írásaiban, Madrid, 1870-es évek.

dad de la Educación) ugyanez a kifejezés szerepel, a 2006-os törvény (La Ley Orgánica) szövegében pedig új kifejezésként megjelent az alábbi, az egyenlő nevelési esélyeket célul tűző iskolatípus neve is: „integráló és inklúzívinklúzív iskola” (escuela integradora e inclusiva).

Fontos kiemelni, hogy míg a korábbi szövegekben Spanyolországban alig találunk törvényi utalást a tehetséges gyermekek külön csoportként való említésére, ezek az elmúlt években született dokumentumok egyaránt említik őket; a 2006-os törvény például ezzel a kifejezéssel: „magas értelmi képességekkel bíró tanulók” (alumnos con altas capacidades intelectuales).

Ugyanígy újdonság a „súlyos viselkedési zavarokkal küzdő tanulók” (alumnos con trastornos graves de conducta) említése. Új kifejezés a „funkcionális sokszínűség” (diversidad funcional), amely a spanyol szóhasználatban 2005-től kezdve honosodott meg¹⁶, és amely kifejezi azt az igényt, hogy a fogyatékkal élő emberek is helyet kérnek a társadalomban, egyenlő jogokat és lehetőségeket szeretnének az élet minden területén.

Ebből a néhány, elsődleges forrásokból kiragadott példából is látható, hogy más országokhoz (így például Magyarországhoz is) hasonlóan Spanyolországban is hosszú történelmi út vezetett a „normálistól” eltérő képességekkel, testi-lelki állapottal bíró gyermekek elfogadásáig, társadalomba, iskolába való befogadásáig. (Fontos megjegyezni, hogy annak definíciójára aligha bukkanunk, hogy pontosan ki is tekinthető „normális”-nak, mindig

az attól való eltérés – koronként változó definícióval és értelmezési keretek között leírt – meghatározásával találkozhatunk.)

A most bemutatott, vázlatos szemantikai vizsgálódás jól mutatja, hogy maga a szóhasználat hogyan tükrözi a társadalom hozzáállását. Évszázadokra volt szükség ahhoz, hogy a kirekesztés, az előítéletek, a pejoratív hozzáállás, a „deficit-modell” (González García, 2009. 429. o.) fokozatosan megváltozzon, de a szóhasználat látványos fejlődése ellenére sem tekinthető ez a folyamat lezártnak, hiszen mindez nem csupán nyelvi és jogi kérdés, hanem a szemléletmód megváltozását is kívánja. Olyan gazdasági, politikai, kulturális kihívás, amelynek megoldása a sikeres inklúzív nevelés és a teljes társadalmi befogadás megvalósulásához vezethet.

Egyelőre leginkább csak a szűk szakmai közösség szóhasználata változott meg gyökeresen Spanyolországban, ám amíg ők „funkcionális sokszínűség”-ről és „sajátos nevelési igényű gyermekek”-ről beszélnek, az utca embere (csakúgy, mint például Magyarországon is) többnyire rokkantokról (minusválidos), jobb esetben fogyatékosokról szól, azt sugallva ezzel, hogy egyes embertársai kevesebbet érnek.

ÖSSZEGZÉS

A középkortól indult, a 18–19. század fordulójáig többnyire egyéni kezdeményezésnek tekinthető próbálkozások nyomán a 19–20. században más európai országokhoz hasonlóan Spanyolországban is kialakult az általánosan képző iskolák mellett

¹⁶Lásd erről: Románach, Javier – Lobato, Manuel: Diversidad funcional nuevo término para la lucha por la dignidad en la diversidad del ser humano. En foro de Vida Independiente, 2005.

http://www.minusval2000.com/relaciones/vidaIndependiente/diversidad_funcional.html 2014.08.15.

a speciális iskolák hálózata. Az 1857-es Moyano-féle törvény ebből a szempontból úttörőnek tekinthető Hispániában, az 1920-as évektől szintén jelentősebb fel lendülés történt a speciális képzőintézmények létrehozásában, az 1945-ös Alapfokú Oktatási Törvény (Ley de Enseñanza Primaria) pedig megerősítette ezek fontosságát.

Jóllehet, a speciális nevelést nyújtó iskolák szegregáltan működtek, az 1970-es években több erőfeszítés is volt a különböző iskolatípusok közelítése érdekében. Az 1978-as alkotmány szövegében például nem csupán az szerepelt, hogy minden állampolgárnak, a csökkent képességűeknek is joguk van neveléshez, hanem az is, hogy a hatóságoknak elő kell segíteni a gyógykezelésüket, a rehabilitációjukat és az integrációjukat is (*Castaño Gomez*, 2009. 406. o.).

A 20. század végén több intézkedés is az integratív oktatás irányába mutatott, és éppen a spanyolországi Salamanca városában fogalmazták meg még 1994-ben az UNESCO World Conference on Special Needs Education: Access and Quality című rendezvényének résztvevői az inklúzív nevelésre vonatkozó ajánlásaikat.¹⁷ A már említett 2006-os törvény és más jogi rendelkezések¹⁸ pedig végérvényesen elrendelték az inklúzív nevelés spanyolországi megvalósítását.

Ki kell emelni, hogy az újabb időkben már a tanulók nagyon tág köre tartozik a speciális nevelésű igényű gyermekek

körébe, hiszen – összhangban a Salamancai akciótervvel (*Framework*, é.n. 6. o.) és más, nemzetközi dokumentumokkal – a viselkedési zavarokkal tartozó diákokat éppúgy oda sorolják, mint például a kiemelkedően tehetségeseket vagy a bevándorlók (akiknek száma Spanyolországban több milliósra tehető) gyermekeit is.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy Spanyolország a speciális nevelés tekintetében más európai országokhoz hasonló úton járt az elmúlt évszázadokban, sőt, egyedi jelenség, hogy már a középkortól kezdve tud kiemelkedő példákat felmutatni a sérült emberekről való gondoskodásra.

Az intézményesülés első lépései a 18–19. század fordulóján megtörténtek, a csökkent képességűek különböző iskoláinak létrehozása azonban leginkább a 19. század végétől ment végbe. A harmadik évezred ugyan elhozta ezeknek a különálló oktatási intézményeknek a megszüntetését, ám történetük sok pedagógiai-pszichológiai ismeretet és tanulságot halmozott fel, amelyeknek az elemzése, új szempontok szerint való áttekintése zömmel a következő időszak feladata lesz. Ez amiatt is fontos, mert segíthet megérteni a közgondolkodás változásait, lebontani a még mindig létező hiedelmeket és előítéleteket.

¹⁷Az ajánlások teljes szövegét lásd: Salamanca Statement: Network for Action on Special Needs Education. UNESCO – Ministry of Education and Science of Spain, Salamanca, 1994. http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF (A letöltés ideje: 2014.08.10.)

¹⁸A témát érintő jogi szabályozás részleteiről lásd például az alábbi összefoglalásokat: Domínguez Lázaro, Martín: Atención educativa a la diversidad en Badajoz. In: Conejero López, Susana – Berruazo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva*. I. i. m. 417–420. o.; Olmos Santana, Óscar: La transición a la democracia en la atención educativa a las personas con discapacidad. Análisis legislativo. Uo., 523–534. o.

IRODALOM

Bonet, Juan Pablo: *Reducción de las letras y arte para enseñar a hablar a los mudos*. Online: <http://213.0.4.19/servlet/SirveObras/12826516449063734198624/index.htm> 2014.08.10

Burgos Bordoau, Esther (2004): *Historia de la enseñanza musical para ciegos en España, 1830-1938*. Organización Nacional de Ciegos Españoles, Dirección General, Dirección de Cultura y Deporte, Madrid.

Castaño Gómez, Ana María (2009): La atención a la diversidad en el marco de una escuela inclusiva. Evolución histórica. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I*. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 405–416.

Carta del Abate Don Juan Andrés sobre el origen y las vicistudes del arte de enseñar a hablar a los mudo sordos (1794). Trad.: Andrés, Don Carlos. La Imprenta de Sancha, Madrid. Online : <http://213.0.4.19/servlet/SirveObras/01474985490169562979079/index.htm> 2014.08.11.

España Caparros, José A. (2002): *El sistema Braille*. Consejería de Educación – Junta de Andalucía, Málaga. Online: http://www.juntadeandalucia.es/averroes/caidv/interedvisual/ftp/el_sistema_braille.doc 2014.08.10.

Feijó y Montenegro, Benito Jeronimo (1753): Cartas eruditas y curiosas. Tomo IV., VII. carta: Sobre la invención del Arte, que enseña a hablar a los mudos. Madrid. Online: <http://www.filosofia.org/bjf/bjfc407.htm> 2014.08.15.

Fernández, María Inés García (2009): Iniciativas pedagógicas, motrices y soci-

ales en el origen institucional de la Educación Especial en España. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva I*. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 235–248.

Framework for Action on Special Needs Education. In: Salamanca Statement... i. m.

Gascón Ricao, Antonio és Storch de Gracia y Asensio, José Gabriel (2004): *Historia de la educación de los sordos en España y su influencia en Europa y América*. Ramón Areces, Madrid.

González García, Erika (2009): Evolución de la Educación especial: del modelo del déficit al modelo de la Escuela Inclusiva. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I*. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 429–440.

González Pérez, Teresa (2009): Itinerario de la Educación Especial en el sistema educativo. De la Ley Moyano a la Ley General de Educación. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I*. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 249–260.

Hervás y Panduro, Lorenzo (1795): *Escuela española de sordomudos, o Arte para enseñarles a escribir y hablar el idioma español, dividida en dos tomos*. La Imprenta Real, Madrid. Online: <http://213.0.4.19/servlet/SirveObras/01478407544604506554480/index.htm> 2014.08.10.

Ipland García, Jerónima – Parra Cañas, Diego (2009): La formación de ciegos y discapacitados visuales: visión histórica de un proceso de inclusión. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes

(szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I.* Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 453–462.

Nyns, A (1912): La educación de los niños anormales. *La escuela Moderna* 245. 25-26. o. Idézi: Montes Moreno, Soledad és Ramírez Traperero, Francisco (2009): Evolución de la Educación Especial través de las revistas educativas (1891–1934) In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I.* Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 85–92.

Ojeda González, Ana Isabel: La Educación especial en Burgos: estudio de los centros específicos. In: Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. I.* Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 511–522.

Pereira, F. (1907): *De la organización de la Escuelas especiales para niños men-*

talmente anormales. Madrid.

Pereira, F (1908): *De la educación de la infancia degenerada.* Madrid.

Pereira, F. (1914): *La Escuela-Sanitario para los niños mentalmente deficientes.* Madrid.

Sala, Daniel (2007): *El padre Juan Gilabert Jofré y el primer hospital psiquiátrico del mundo.* Online: http://www.lasprovincias.es/valencia/prensa/20070216/cultura/padrejuan-gilabertjofre_20070216.html 2014.08.10.

Vergara Ciordia, Javier (2009): La primera Historia de la Educación de los Sordos en España: la carta del jesuita Juan Andrés y Morell (1740–1817) a su hermano Carlos sobre el arte de educar a los sordomudos. Conejero López, Susana és Berruezo Albéniz, Reyes (szerk.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva I.* Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 101–114.